

Mateja Sedmak

ETNIČNO MEŠANI PARI IN DRUŽINE

IZZIV ZA SOCIALNO DELO

UVOD

V članku bosta predstavljena vidika etnične heterogamije, ki se s stališča svetovalnega in terapevtskega dela s člani etnično mešanih družin kažeta kot pomembnejša:

- zgodovina (znanstvene) patologizacije mešanih zakonov, partnerstev in družin (s ciljem osvetliti prevladujoč znanstveni in laični diskurz v odnosu do obravnavanega problema)
- specifična dinamika partnerskega in družinskega življenja, ki je posledica različnih etničnih tradicij vključenih partnerjev, kar zveča možnost medpartnerskega konflikta zaradi neskladnih kulturnih vzorcev.

Sledil bo krajši prikaz osrednjih ugotovitev empirične študije, izvedene na vzorcu etnično mešanih parov v slovenski Istri, ki se navezuje na obravnavano problematiko.

Termin heterogamija oz. etnično mešana partnerstva in družine vključuje kulturno (jezikovno), religiozno in rasno mešana partnerstva in družine.

ETNIČNO MEŠANA PARTNERSTVA IN DRUŽINE V SLOVENIJI

Slovenija sodi med narodno (kulturno), religiozno in rasno dokaj homogena območja. O tem pričča tudi zadnji popis prebivalstva iz leta 2002, po katerem živi v Sloveniji 1.631.363 (83,1%) deklariranih Slovencev in Slovenk in 144.208 (7,3%) pripadnikov drugih etničnih skupin. Upoštevati moramo še število neopredeljenih in tistih, ki so se opredelili regionalno (188.465 ali 9,6%). V primerjavi z drugimi republikami nekdanje skupne domovine sodi Slovenija med narodno najbolj

homogene, kar vpliva tudi na razmeroma majhno število etnično mešanih zvez in družin. Stopnja etnično mešanih družin v Sloveniji naj bi tako znašala okoli 20%, pri čemer niso upoštevana partnerstva in zakoni brez otrok.

Tabela 1: Narodna homogenost družin z otroki/statistične regije, popis 2002, Slovenija

Statistična regija:	Družine skupaj		Narodno homogamne		Narodno heterogamne	
	število	%	število	%	število	%
Slovenija	428.303	100	341.758	79,8	86.545	20,2
pomurska	26.455	100	22.133	83,7	4.322	16,3
podravska	68.220	100	54.469	79,8	13.751	20,2
koroška	16.197	100	13.787	85,1	2.410	14,9
savinjska	56.036	100	45.390	81	10.646	19
zasavska	9.706	100	7.806	80,4	1.900	19,6
spodnje-posavska	14.662	100	11.846	80,8	2.816	19,2
JV Slovenija	29.372	100	22.601	76,9	6.771	23,1
osrednje-slovenska	106.270	100	83.340	78,4	22.930	21,6
gorenjska	42.784	100	35.509	83	7.275	17
notranjsko-kraška	10.854	100	8.604	79,3	2.250	20,7
goriška	25.491	100	20.715	81,3	4.776	18,7
obalno-kraška	22.256	100	15.558	69,9	6.698	30

Tabela 1 prikazuje prisotnost etnično mešanih družin po statističnih regijah v Sloveniji. Za narodno homogamne so opredeljene tiste družine, v katerih se vsi člani družine (starši in otroci) izrekajo za enako narodno pripadnost, medtem ko so kot narodno heterogamne opredeljene

družine, v katerih se člani družine ne izrekajo za enako narodno pripadnost, ne glede na to, ali gre za dvostarševsko ali enostarševsko družino.

Kot je razvidno iz prikaza, za Slovenijo v celoti velja, da število etnično mešanih družin znaša 86.545 (20,2 % vseh družin v Sloveniji). Ob pregledu medregionalnih razlik ugotovimo, da se odstotek etnično mešanih družin v večini regij giblje med 18 in 21 %. Izraziteje izstopata dve regiji, in sicer koroška, v kateri je odstotek etnične heterogamije najnižji (14,9 %), in obalno-kraška, v kateri je največ etnično mešanih družin (30 %). Največ etnično mešanih družin je v treh obalnih občinah (Koper, Izola, Piran), kjer je stopnja etnične heterogamije, kot prikazuje tabela 2, višja od 30 %, v piranski občini pa skorajda 40 %.

Tabela 2: Narodna homogenost družin z otroki v občinah Koper, Izola, Piran (popis 2002)

Občina:	Družine skupaj		Narodno homogamne		Narodno heterogamne	
	število	%	število	%	število	%
Slovenija	428.303	100	341.758	79,8	86.545	20,2
Koper	10.435	100	7.226	69,2	3.209	30,8
Izola	3.157	100	2.083	66	1.074	34
Piran	3.650	100	2.207	60,5	1.443	39,5

Med 8 občinami, v katerih je stopnja etnično mešanih družin najvišja in se giblje nad 30 % (gl. tabelo 3), je 6 takih, v katerih prebivajo pripadniki avtohtone italijanske ali madžarske skupnosti in se nahajajo v obmejnem pasu (Dobrovnik, Hodoš, Lendava, Izola, Koper, Piran). Podatek sicer ne preseneča, če si ogleđamo stopnjo etnične heterogamije med pripadniki italijanske narodnosti, ki živijo na območju Slovenije (68,5 %). Ob zadnjem popisu leta 2002 je bilo od skupno 629 Italijanov in Italijank, ki so živeli v zakonski ali izvenzakonski skupnosti na območju republike Slovenije, le 198 v (izven)zakonski skupnosti s partnerjem iste narodne pripadnosti, ostali pa so živeli v (izven)zakonski skupnosti s pripadnikom druge narodnosti. Tudi stopnja etnične heterogamije pripadnikov madžarske skupnosti je precejšnja, saj je ob zadnjem popisu le 983 od 1.695 Madžarov in Madžark živelo v (izven)zakonski skupnosti s pripadnikom ali pripadnico iste narodnosti. Stopnja etnične heterogamije v Sloveniji živečih Madžarov je tako 42 %.

Občini Metlika in Zavrč, ki ju prav tako odlikuje visoka stopnja etnično mešanih družin, se

nahajata v slovensko-hrvaškem obmejnem pasu, kar nakazuje, da gre za etnično mešane družine med Slovenci in Hrvati.

Tabela 3: Občine v Sloveniji s stopnjo etnične heterogamije nad 30 %

Občina:	Družine skupaj		Narodno homogamne		Narodno heterogamne	
	število	%	število	%	število	%
Slovenija	428.303	100	341.758	79,8	86.545	20,2
Dobrovnik	278	100	169	60,8	109	39,2
Hodoš	68	100	40	58,8	28	41,2
Izola	3.157	100	2.083	66	1.074	34
Koper	10.435	100	7.226	69,2	3.209	30,8
Lendava	2.369	100	1.495	63,1	874	36,9
Metlika	1.729	100	1.171	67,7	558	32,3
Piran	3.650	100	2.207	60,5	1.443	39,5
Zavrč	288	100	201	69,8	87	30,2

Stopnje etnično mešanih družin glede na številčno večje etnične skupine, ki živijo na območju republike Slovenije, so prikazane na spodnji tabeli.

Tabela 4: Družine glede na narodno pripadnost (izven)zakonskih partnerjev v Sloveniji, popis 2002

Narodna pripadnost moža/žene:	Skupaj	Homogamne družine		Heterogamne družine	
		število	%	število	%
Slovenec/ka	373.265	356.511	95,5	16.754	4,5
Italijan/ka	629	198	31,5	431	68,5
Madžar/ka	1.695	983	58	712	42
Rom/kinja	680	566	83,2	114	16,8
Albanec/ka	1.286	844	65,6	442	34,4
Bošnjak/inja	5.408	4.119	76,2	1.289	23,8
Črnogorec/ka	936	240	25,6	696	74,4
Hrvat/ica	11.705	4.749	40,6	6.956	59,4
Makedonec/ka	1.049	444	42,3	605	57,7
Musliman/ka	2.353	1.746	74,2	607	25,8
Srb/kinja	11.796	6.440	54,6	5.356	45,4
Bosanec/ka	1.781	1.108	62,2	673	37,8

Glede na narodno pripadnost je stopnja etnične heterogamije v družinski sferi pričakovano najnižja med Slovenci. Zgolj 4,5 % Slovencev

in Slovenk živi v (izven)zakonski skupnosti s partnerjem druge narodnosti. Ta podatek niti ne preseneča, saj imajo Slovenci in Slovenke znotraj svoje etnične skupine dovolj veliko izbiro potencialnih maritalnih kandidatov, kar v skladu s teorijo homogamnega vzorca poročanja (Hollingshead 1950, 1952) niža verjetnost prestopanja etničnih meja.

Razmeroma nižja stopnja etničnega mešanja na ravni družinskega življenja je značilna tudi za Rome (16,8%), Bošnjake (23,8%) in Muslimane (25,8%). Pri prvih so etnične meje manj prepustne; to omejuje možnost medetničnih stikov in posledično vzpostavitev etnično mešanih družin. Manj prepustne etnične meje romske skupnosti spremljajo zakoreninjeni etnični predsodki in njihova prostorska segregacija, ki prav tako otežuje medetnične stike in fuzijo.

Etnični heterogamiji razmeroma manj naklonjeni sta tudi albanska (34,4%) in bosanska (37,8%) narodna skupnost; sledijo jima Madžari (42%) in Srbi (45,4%).

Z visokimi odstotki pa vstopajo v etnično mešana partnerstva Makedonci (57,7%), Hrvati

(59,4%), Italijani (68,5%) in še najbolj Črnogorci (74,4%). Pri slednjih (in pri Italijanih) je mogoče opaziti vpliv njihove številčne zastopanosti. Za številčno manjše etnije je namreč praviloma značilna visoka stopnja etnično mešanih družin. Visoko stopnjo heterogamije med Hrvati, ki se, kot je razvidno iz tabele 5, v največji meri poročajo s Slovenci, lahko pojasnimo s fizično bližino matične domovine in z visoko stopnjo kulturne sorodnosti slovenske in hrvaške etnije, na katero je v svoji študiji pokazala že Petrović (1986).

Tabela 5 prikazuje število etnično mešanih družin glede na narodno pripadnost zakonskega ali izvenzakonskega partnerja. Kaže, da se pripadniki vseh neslovenskih etnij največ poročajo s pripadniki svoje etnične skupine in takoj zatem s Slovenci ali Slovenkami. V veliki meri pa pripadniki in pripadnice različnih narodnih skupin vstopajo v (izven)zakonsko zvezo tudi s Hrvati ali Hrvatricami in Srbi ali Srbkinjami.

Ne glede na tradicionalno homogeno strukturo prebivalstva Slovenije pa obstoječi vseevropski in svetovni migracijski trendi, globalizacija, množični turizem, procesi evropskega združevanja in

Tabela 5: Družine po narodni pripadnosti moža in žene oz. zunajzakonskih partnerjev, Slovenija, popis 2002

Narodna pripadnost moža ali partnerja	Skupaj	Narodna pripadnost žene ali partnerice											
		Slovenka	Italijanka	Madžarka	Rominja	Albanka	Bošnjakinja	Črnogorka	Hrvatka	Makedonka	Muslimanka	Srbkinja	Bosanka
SKUPAJ	451.653	390.141	562	1.660	660	948	4.796	571	10.225	885	2.326	9.311	2.006
Slovenec	373265	356511	249	497	41	21	147	129	3442	203	110	1236	240
Italijan	629	349	198	-	z	z	z	-	28	z	-	7	z
Madžar	1695	570	z	983	3	-	z	-	62	z	z	14	z
Rom	680	51	-	z	566	z	3	z	9	z	4	3	z
Albanec	1286	217	-	3	3	844	31	z	32	3	17	23	36
Bošnjak	5408	515	4	z	-	z	4119	30	99	10	110	75	168
Črnogorec	936	427	4	z	-	-	13	240	43	4	5	101	23
Hrvat	11705	5499	25	65	3	3	42	24	4749	34	32	469	66
Makedonec	1049	374	z	z	z	-	7	4	56	444	z	77	11
Musliman	2353	250	z	z	-	z	58	5	55	5	1746	64	46
Srb	11796	3387	19	26	z	z	48	70	739	92	49	6440	69
Bosanec	1781	287	z	z	z	-	66	12	62	8	64	57	1108

Opomba: Iz prikaza so izvzete etnično mešane družine, v katerih se je vsaj eden od partnerjev opredelil regionalno oz. se ni želel opredeliti ali je narodna pripadnost neznana

in podobno. Oznaka »z« pomeni, da je število tako nizko, da je podatek zaradi zaščite osebne anonimnosti za javno uporabo nedostopen.

drugi procesi nakazujejo, da se bo Slovenija tako kot druge evropske države soočila s trendom pospešenega povečevanja števila etnično mešanih partnerstev in družin.

ZNANSTVENA PATOLOGIZACIJA

Znanstveno preučevanje etnično mešanih zakonov in družin se je pričelo v 20. letih dvajsetega stoletja v okviru t. i. čikaške šole. Kot zgodovinska stalnica se v teoriji in praksi proučevanja etnično mešanih partnerstev in družin pojavlja komponenta patologizacije.

Večji del zgodovine proučevanja mešanih zakonov in družin je prevladovalo prepričanje o nenaravnosti, odklonskosti zakonskih zvez, ki kršijo bolj ali manj eksplicitna endogamna in eksogamna pravila (temeljni regulacijski oz. poročni pravili, ki posameznikom določata primerne oz. razpoložljive zakonske kandidate).

Prevladujoč položaj mešanih zakonov in družin v okviru znanstvenega raziskovanja zgodnejšega datuma lahko nazorneje prikažemo na primeru Mertonove zakonske tipologije (1941), ki razlikuje med »agatomijo« in »kakogamijo«. »Agatomija« (gr. *aghatos* = dober) je konformen, družbeno sprejemljiv in zaželen tip zakonske zveze, kakogamija (gr. *kako* = slab, grd) pa prepovedana, nezaželena deviacija od družbenih norm. Mešane zakone v svoji tipološki razvrstitvi umesti (skupaj z incestnimi razmerji) med kakogamne zveze.

Gordon (1964) nadaljuje predpostavko o mešanih partnerstvih kot obliki socialne bolezni s poudarkom na neobstoju teh zvez in s poudarjanjem problema otežene identifikacije potomcev s kulturnimi, religioznimi in rasnimi pripadnostmi (mešanih) staršev. Otrokom mešanih družin pripiše samozanikanje, samoobtoževanje in avtoagresivne vzorce.

Hegar in Greif (1994) se osredotočita na poseben element patologizacije, primere, ko eden od staršev ugrabi otroka.

Negativni diskurz zasledimo tudi v sodobnejših študijah, ko poudarjajo stres, ki naj bi mu bili bolj kot homogamni pari izpostavljeni prav člani etnično mešanih družin (Ceroni-Long 1985, Cubi 1992). Etnično mešane družine veljajo za negativne tudi s stališča etnične skupine, ker slabijo skupinsko solidarnost in kohezivnost, večajo prepustnost etničnih meja in možnost asimilacije ter dokončnega izginotja etnične skupine.

Med zgodnejše negativne pristope, pozneje podvržene predvsem kritiki feminističnih raziskovalcev in raziskovalk, uvrščamo »teorijo zamenjave«, ki etnično mešane zakone opiše kot dejanje kompenzatorne zamenjave. Rasno, narodno ali religiozno mešana partnerja naj bi s poroko dosegla določene koristi. Zgled takega zakona je zakon med belo pripadnico nižjega socialnega sloja in pripadnikom črne rase z visokim statusom, pri katerem naj bi zakon omogočil ženski dvig na statusni lestvici, moškemu pa vstop v rasno privilegirano skupino, ali zakon med belko, ki je zaradi prevladujočega kanona lepote manj zaželena potencialna partnerica v svoji rasni skupini, nato pa svoj višje vrednoteni status zamenja za moža nižje družbeno vrednotene rasne (ali religiozne) skupine, ki ustreza njenim željam. V to skupino kompenzatornih zamenjav sodi tudi tip zamenjave »denar – lepota« (žena dobi bogatega moža, moški pa lepo ženo). Med zagovornike teorije kompenzatornih zamenjav uvrščamo Kingsleya (1941), Mertona (1941) in Muhsama (1990).

Patološke vzgibe za sklenitev mešanega zakona poudari tudi Ceroni-Long (1985) v svoji tipologiji t. i. »učinkovitih razlogov« za realizacijo etnično mešanega zakona. Med »učinkovite razloge« prišteva tri tipe individualnih stanj glede na stopnjo odstopanja od obstoječih družbenih norm: stanje, ko norme za posameznika niso obvezujoče, stanje, ko odstopanje od predpisanih norm omogoča doseganje določenih ugodnosti ali privilegijev, in stanje osebne odklonskosti. Prisilna narava homogamnih norm izgubi svojo moč tudi v izjemnih okoliščinah, kot so npr. vojna, izselitev ipd., ko prevladajo procesi splošne dezintegracije skupinskih pravil, ki so sicer obvezujoča in samoumevna v stanjih družbene stabilnosti oz. rutine.

Zasuk k pozitivnejši obravnavi etnično mešanih partnerstev in družin se pojavi v drugi polovici 20. stoletja. Zlasti v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja je opaziti spremembe tako na ravni metodologije kot na ravni procesa normalizacije heterogamnih in eksogamnih zakonskih zvez. Navadnemu preštevanju (ob poudarjanju nizke pojavnosti) mešanih zvez, funkcionalistično-asimilacionističnim pogledom in kvantitativni obravnavi se je priključil bolj interpretativni in narativni pristop, usmerjen k osebni izpovedi in izkušnji življenja v (etnično, rasno, religiozno) mešanih zvezah in družinah.

Osebno izkušnjo poskuša razumeti v povezavi s širšimi družbenimi dejavniki (Luke, Luke 1998, Breger, Hill 1998).

Proti pripisovanju negativnih posledic etnični heterogamiji (stres, avtoagresija, otežena identifikacija) so nastale empirične študije, ki dokazujejo, da se kulturne, rasne ali religiozne razlike etnično mešanega para same po sebi ne odražajo nujno v obliki stresnih situacij in da stopnja medkulturne distance etničnih skupin zakonskih partnerjev ne vpliva samoumevno na dejansko raven stresa (Cottrel 1990).

Kot osrednji dejavnik stresa in osebnih stisk je poudarjena zlasti stopnja družbene (ne)tolerance. Stresne situacije, s katerimi se soočajo v mešanih družinah živeči posamezniki, generirajo predvsem zunanji dejavniki, kot so negativen odnos družine, širšega sorodniškega sistema in primarne etnične skupine (Parkman, Sawyer 1967, Cerroni-Long 1985, Augustin 1989, Waldren 1998).

Študijam, ki se posvečajo razdvojenim lojalnostim otrok mešanih staršev, so se pridružile raziskave, ki poudarjajo pozitivne vidike »mešanosti«. Maxwell (1998) v svojih raziskovalnih sklepih poudari dolgo zanikani vidik, da potomci kulturno, rasno ali religiozno mešanih zakonov zavzemajo poseben položaj, ki daje fleksibilnost in širi kulturno razgledanost.

MEDKULTURNO SREČANJE

Včasih mine daljše obdobje, preden partnerja spoznata, da njun konflikt ni rezultat osebnih neskladnosti, temveč da sta ujeta v kulturno definirane vzorce ravnanja. Rešitev je sprejetje take strategije reševanja problemov, ki lajša medkulturno zavedanje. Po Ibrahimu in Schoederju (1990) mora terapevt, ki se ukvarjajo s svetovanjem etnično mešanim parom, poskušati analizirati življenjski in vrednostni svet vsakega partnerja, da bi razumeli kulturni kontekst, v katerem se proizvaja konflikt. Kako partnerja definirata partnerski problem? Kaj mislita, da je rešitev partnerskega problema? Kako sta poskusila rešiti problem? Na koga se kateri po navadi obrne po pomoč? Kateri so tipični družinski vzorci ravnanja (pravila komunikacije, izražanje čustev in intimnosti)? Kako posamični kulturi vplivata na vloge in pričakovanja v okviru partnerstva? Kakšni so življenjski cikli in prehodi v eni

in drugi kulturah? Kako religiozno ozadje vpliva na partnerski odnos? Kakšno vlogo ima etnična pripadnost terapevta ali svetovalca?

Avtorja svetujeta, da smo med reševanjem partnerskega konflikta posebej pozorni na (potencialne) neskladnosti, ki izhajajo iz kulturnih razlik, in povzameta, da lahko terapevt oziroma zakonski, partnerski ali družinski svetovalec uspešno opravi svojo nalogo šele, če upošteva tako izrecne kakor prikrite kulturne predpostavke, ki opredeljujejo partnerja v krizi.

ŠTUDIJA PRIMERA SLOVENSKE ISTRE

V okviru terenske študije, ki je bila leta 2000 izvedena na vzorcu etnično mešanih parov ($n = 144$ posameznikov in posameznic oz. 71 etnično mešanih parov in dve posameznici) na multikulturnem območju slovenske Istre (ki ga, kot že omenjeno, odlikuje najvišja stopnja etnične heterogamije v državi), smo med drugim ugotavljali, kateri kulturni elementi se kažejo kot najbolj problematični v smislu potencialnih konfliktov in partnerskih kriz (Sedmak 2002). Študija je bila izvedena s kombinacijo anketiranja in zbiranja (avto)biografskih zgodb v obdobju junij–november 2000.

Sodeč po rezultatih raziskave so potencialno najbolj problematičen kulturni element spolne vloge in pričakovanja, ki se nanje navezujejo.

Refsing (1998), ki je preučevala vlogo in pomen spolnih vlog v etnično mešanih partnerstvih, poudarja, da so v konkretni družbi moškimi in ženskam vselej dodeljene komplementarne spolne vloge, ki jih pripadniki te družbe ponotranjijo že med zgodnjo socializacijo. Tipični »ženski« in tipični »moški« način se tako ne le dopolnjujeta, temveč sta zanje samoumevna. V evropski oziroma zahodni kulturi se na ženski spol vežejo lastnosti, kot so pasivnost, čustvenost, odvisnost, zasebnost, vezanost na dom, družino ipd., medtem ko se na moškega nanašajo lastnosti, kot so aktivnost, racionalnost, neodvisnost, instrumentalnost, pragmatičnost, javno delovanje in podobno.

Če najdemo v etnično homogamnih partnerstvih vsaj določeno stopnjo spolne komplementarnosti, pa ta v mešanih partnerstvih ni več samoumevna. To zveča možnost nerazumevanja in konfliktov v partnerskem in družinskem življenju. Posledično lahko govorimo tudi o manjši

stabilnosti in večji ranljivosti partnerske in družinske skupnosti. Prav odsotnost samoumevnosti, ki se navezuje na pričakovana ravnanja in igranje spolnih vlog, prisili partnerja, da se z vprašanjem spolne delitve dela in spolnih vlog soočita bolj ozaveščeno in eksplicitno kot homogamni pari.

Kadar so definicije spolnih vlog in iz njih izvirajoča pričakovanja radikalno različni, sta partnerja prisiljena vzpostaviti novo spolno kompatibilnost, ki (lahko, ne pa nujno) vključuje pričakovanja in vzorce izvirnih kultur, vendar prilagojene novi (kulturno pluralni) partnerski stvarnosti. Če je na ravni skupinskega soočenja različnih kultur mogoča uveljavitev principa kulturnega pluralizma v smislu »živi in pusti živeti«, se ta princip na intimni ravni partnerskega in družinskega življenja težje udejanji, še zlasti če gre za diametralno nasprotna pričakovanja, ki se navezujejo na spolnost, materinstvo, organizacijo vsakdanjega življenja, osebno svobodo ipd. (*ibid.*).

V študiji primera slovenske Istre so se, kar zadeva neskladnost na ravni spolnih vlog in iz njih izviraajočih pričakovanj, pričakovano kot najbolj problematični pokazali tisti etnično mešani pari, pri katerih ženska izhaja iz spolno egalitarnejšega okolja, partner pa iz bolj tradicionalne in moškosrediščne družbe. V teh primerih je bila ženska vedno Slovenka, moški pa je izviral iz ruralnih delov nekdanje Bosne in Hercegovine, Srbije ali Hrvaške. V nasprotnih primerih, ko je ženska izvirala iz bolj patriarhalnega okolja, moški pa iz okolja s spolno bolj egalitarno usmeritvijo (tj., iz Slovenije), pa problemi, vezani na spolne vloge, (spolno) delitev dela in druga na spol navezujoča se pričakovanja, niso bili izraženi. To konkretno pomeni, da slovenski moški, poročeni z ženskami (iz bolj patriarhalnih in večinoma ruralnih okolij nekdanje Jugoslavije) z izrazito tradicionalnimi pogledi na zakonsko in družinsko življenje, niso imeli težav z ženino pripravljenostjo, da prevzame večinoma ali v celoti skrb za dom, družino in vzgojo otrok. Pripravljenost slovenskih moških, da sprejmejo neegalitarno delitev družinskega dela v škodo neslovenskih partneric, in po drugi strani težave (nekaterih) slovenskih žensk, poročenih z možmi iz bolj tradicionalnih okolij nekdanje Jugoslavije, pričajo o še vedno navzoči patriarhalni (spolno neegalitarni) strukturi tako slovenske družbe kot družb nekdanje Jugoslavije.

V študijo vključeni pari, ki so imeli probleme z neskladnimi pogledi na spolne vloge, so vsi brez izjeme pokazali visoko stopnjo refleksije in

zavedanja, da gre za kulturno pogojene razlike oziroma probleme.

Druge pomembnejše medkulturne razlike, ki jih opazimo pri etnično mešanih partnerskih oz. zakonskih zvezah na območju multikulturne Istre, so še različno razumevanje družinskih vlog in pričakovanj, ki se nanje navezujejo, različni pogledi na zasebnost in različne potrebe po individualni, partnerski in družinski zasebnosti, različne stopnje kolektivnosti oz. kolektivne usmerjenosti (družabnost, gostoljubnost, solidarnost, meddružinska in medsorodniška povezanost), razlike v čustvovanju oz. izražanju čustvenih stanj, razlike na ravni osebne, motivacijske in dejavnostne orientiranosti v sedanost ali prihodnost in razlikovanje na ravni mentalitete, načina življenja oz. pogleda na svet.

SKLEP

V slovenskem kulturnem prostoru nimamo razvite prakse specializiranega svetovalnega in terapevtskega dela s člani etnično mešanih družin, ki bi (prvenstveno) obravnavala probleme, izvirajoče iz neskladnosti med kulturnimi sistemi. Za zgled take neskladnosti smo navedli razlike v razumevanju spolnih vlog in pričakovanjih, ki se nanje navezujejo, konkretno, neskladnost med spolno egalitarnimi in patriarhalnimi pogledi na spolno delitev dela. Ko govorimo o potrebi po specializiranem in »etnično občutljivem« svetovalnem delu, imamo v mislih partnerske konflikte, partnerske krize, probleme otrok zaradi netolerantnega oziroma sovražnega okolja, osebne težave z dvojno identiteto, doživljanjem sebe in podobno.

Katere posebnosti in poudarki odlikujejo specializirano svetovalno delo, ki je občutljivo za posebnosti članov etnično mešanih družin? Nedvomno najprej poznavanje tradicij in značilnosti kultur, katerih pripadnika sta obravnavana partnerja. Pomemben je vpogled v načine, kako katera kultura definira in interpretira ljubezen, zaupanje, zvestobo, starševstvo, kulturni pomen religije, razširjene družine itn. Koristno je tudi (vsaj delno) poznavanje obeh jezikov; če ne, je smiselno vpeljati prevajalca, pri čemer ne gre zgolj za prevod iz jezika v jezik, temveč za prevod kulturnih pomenov. Kot poudari M. Urek (1997), vsaka kultura pozna »besede, ki zdravijo«, in te so pomembne v svetovalnem procesu. Dobro

je poznati širše družbenopolitične okoliščine v deželi partnerja-priseljenca, še zlasti če izvira iz konfliktnih ali vojnih območij in območij, ki v svetovnem merilu sodijo med gospodarsko »manj razvite«. Pomembne pa je tudi svetovalčeva ali svetovalcina medkulturna empatija, toleranca in sprejemljivost, ki kljub morebitnemu nerazumevanju in nepoznavanju kulture omogoča vzpostavitev varnega prostora za komunikacijo brez etničnih predsodkov in stereotipov.

VIRI

- AUGUSTIN, B. (1989), *Marriage across Frontiers*. Bristol, Great Britain: WBC Print.
- BREGER, R., HILL, R. (1998), *Cross-cultural Marriage*. Oxford, New York, Berg: Oxford University Press.
- CERRONI-LONG, E. L. (1985), Marrying out: Socio-cultural and psychological Implications of Intermarriage. *Journal of Comparative Family Studies*, 16, 1: 25-46.
- COTTRELL, A. B. (1990), Cross-national Marriages: A Review of the Literature. *Journal of Comparative Family Studies (Special Issue: Intermarriage)*, 21, 2: 151-169.
- CUBI, D., et al. (1992), Družbenokulturni in psihopatološki aspekti medetničnih zakonov. *Anthropos: Časopis za psihologijo in filozofijo ter za sodelovanje humanističnih ved*, 24, 1-2: 252-265.
- GORDON, A. I. (1964), *Intermarriage: Interfaith, Interracial, Interethnic*. Boston: Beacon Press.
- HEGAR, R. L., GREIF, G. L. (1994), Parental Abduction of Children from interracial and cross-cultural Marriages. *Journal of Comparative Family Studies*, 25, 1: 135-142.
- HOLLINGSHEAD, A. B. (1950), Cultural Factors in the Selection of Marriage Mates. *American Sociological Review*, 15: 619-627.
- (1952), Trends in social Stratification: A Case Study. *American Sociological Review*, 17, 6: 679-686.
- IBRAHIM, F. A., SCHROEDER, D. G. (1990), Cross-cultural Couples Counseling: A developmental, psychoeducational Intervention. *Journal of Comparative Family Studies (Special Issue: Intermarriage)*, 21, 2: 193-205.
- KINGSLEY, D. (1941), Intermarriage in Caste Societies. *American Anthropologist*, 43: 376-395.
- LUKE, C., LUKE, A. (1998), Interracial Families: Difference within Difference. *Ethnic and Racial studies*, 21, 4: 728-753.
- MAXWELL, A. (1998), Not all Issues are black or white: Some Voices from the Offspring of cross-cultural Marriages. V: BREGER, R., HILL, R. (ur.), *Cross-Cultural Marriage*. Oxford, New York, Berg: Oxford University Press (209-228).
- MERTON, R. K. (1941), Intermarriage and the social Structure: Fact and Theory. *Psychiatry*, 4: 361-374.
- MUHSAM, H. (1990), Social Distance and Asymmetry in Intermarriage Patterns. *Journal of Comparative family Studies*, 21, 3: 307-324.
- PARKMAN, M. A., SAWYER, J. (1967), Dimensions of Ethnic Intermarriage in Hawaii. *American Sociological Review*, 32, 4: 593-607.
- PETROVIĆ, R. (1986), Ethnically Mixed Marriages in Yugoslavia. *Sociologia: Journal of Sociology, Social Psychology and Social Anthropology - Special Issue Prepared for X. World Congress of Sociology New Delhi, 18 - 23th August, 1986*. Beograd. Publication of the Yugoslav Sociological association (229-239).
- REFSING, K. (1998), Gender Identity and Gender Role Patterns in cross-cultural Marriages: The Japanese-Danish Case. V: BREGER, R., HILL, R. (ur.), *Cross-Cultural Marriage*. Oxford, New York, Berg: Oxford University Press (193-208).
- SEDMAK, M. (2002), *Kri in kultura: Etnično mešane zakonske zveze v slovenski Istri*. Koper: Založba Annales.
- UREK, M. (1997), Od feministične socialne akcije k feminističnemu socialnemu delu. *Socialno delo*, 36, 5-6: 383-397.
- WALDREN, J. (1998), Crossing over: Mixing, Matching and Marriage in Mallorca. V: BREGER, R., HILL, R. (ur.), *Cross-Cultural Marriage*. Oxford, New York, Berg: Oxford University Press (33-48).